

ELAZIĞ-İMİKUŞAĞI HÖYÜĞÜ'NDE ESKİ HITİT DÖNEMİ: STRATİGRAFİ VE ÇANAK ÇÖMLEK

Erkan Konyar*

Giriş

M.Ö. 17 y.y.'da Kızılırmak havzasında devletleşme yoluna gittikleri kabul edilen Hititlerin kültürel yayılımları ile etki alanları günümüzde yeni arkeolojik verilerle tartışılmaya devam edilmektedir (Mielke–Schoop–Seeher 2006). Ayrıca Asur Koloni Çağı ile Eski Hitit kültürü arasındaki ilişkilerin arkeolojik kanıtları yeniden sorgulanmaktadır. Hitit merkez bölgesi için süre gelen bu tartışmalara, Hitit taşrası olarak nitelendirilebilecek Elazığ-Malatya bölgesi kapsamında bakarak, elde edilen arkeolojik veriler ışığında bazı katkılar yapmak mümkün görünmektedir (Konyar 2006). Bu çalışmada Elazığ/İmikuşağı buluntularından yola çıkarak, Eski Hitit kültürünün Fırat'ın doğusuna geçişiyle ilgili bazı değerlendirmeler ve tartışmalar yapılacaktır (Res. 1).

Elazığ-Malatya bölgesinde, İmikuşağı (Sevin-Köroğlu 1985; Sevin-Derin 1986; Sevin 1987), Korucutepe (van Loon 1978; Umurtak 1996), Tepecik (Esin 1970; Esin 1971), Norşuntepe (Hauptmann 1971; Hauptmann 1972) ve Malatya Arslantepe'de (Palmieri 1972; Palmieri 1973; Frangipane 1993-1997) incelenen Hitit kültürüyle bağlantılı tabakalar, Orta Tunç II dönemine son veren ağır bir yangın tabakası üzerindedir. Bölgede bu yangınla birlikte belirgin sayılabilecek bir kültürel değişimin yaşandığını gösteren arkeolojik veriler vardır. Örneğin Orta Tunç II döneminde, yerel karakterli bazı unsurlarla birlikte var olan Mezopotamya etkili kültür unsurları tamamıyla değişmiştir. Yangın tabakası üzerindeki yeni kültüre ilişkin buluntular daha çok Orta Anadolu etkileri taşımaktadır.

Elazığ-Malatya bölgesindeki bu kültürel değişimin kanıtlarını söz konusu höyüklerdeki stratigrafik verilere bağlı olarak bulunan çanak-çömlekte belirgin bir biçimde izlemek mümkündür. Örneğin, Orta Anadolu

karakterinin yerel ölçekteki örneklerini yansıtan Eski Hitit dönemi çanak çömleklerine Fırat'ın doğu kıyılarından Altınova'ya kadar uzanan bölgede rastlanmaktadır. İmikuşağı 10. yapı katı başta olmak üzere, Tepecik 3b, Korucutepe H-I Norşuntepe IV ve Değirmentepe Son Tunç I tabakaları zengin çanak çömlek koleksiyonuyla bu değişime tanıklık ederler.

İmikuşağı Höyüğü

İmikuşağı Höyüğü söz konusu yerleşmeler içinde II. binyıl stratigrafisinin en açık olduğu yerleşmelerin başında gelir. Höyük Tohma çayının Fırat'la birleştiği alanda, nehrin doğu yakasında konumlanmıştır. 1981-1986 yılları arasında Prof. Dr. Veli Sevin tarafından kazılan höyük'te Ortaçağdan M.Ö. 2. binyıl başlarına kadar devam eden 14 yapı katı incelenmiştir (Sevin 1995, 7 vd.).

Mimari ve Stratigrafi

M.Ö. II. binyılın başlarında İmikuşağı'nda, Mezopotamya kaynaklı Habur çanak çömleği ile temsil edilen bir kültürün varlığı oldukça belirgindir. Bu malzeme grubunu ve mimarisini barındıran Orta Tunç tabakaları höyüğün güneyinde, kalın bir sel tabakasının altında saptanmıştır (Sevin-Derin 1986: 190; Sevin 1987: 308; Köroğlu 2001). Kalın taş temellerin üzerinde kerpiç duvarlarla inşa edilmiş büyük boyutlu odalardan oluşan yapı grubunda *in situ* halde bulunan çanak çömleklerin büyük bölümü Habur malları olarak adlandırılan gruba girerler (Sevin 1988). M.Ö. II. binyılın başlarında Kuzey Mezopotamya, Kuzey Suriye ekseninde ortaya çıktığı düşünülen bu malzeme grubunun Fırat Havzası boyunca kuzeye, Elazığ-Malatya Bölgesine kadar ulaştığı anlaşılmaktadır. Fırat'ın batı kıyılarında yer alan İmamoğlu (Uzunoglu 1984) ve

* Dr. Erkan Konyar, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, 34134 Vezneciler, İstanbul / TÜRKİYE.

Arslantepede gibi merkezlerde bulunan az miktardaki örnek de bu durumu destekler. Aynı malzeme grubunun Kültepe başta olmak üzere Orta Anadolu merkezlerinde de görüldüğü rapor edilmiştir. Ancak Orta Anadolu merkezlerinde bu tür çanak çömleğin geldiği tabakaların stratigrafisi kanımızca açık değildir. Hemen hemen tümü çark yapımı olan kaplar alçak boyunlu, geniş omuzlu ve halka dipli tipleri ile seri bir üretimin ürünleridir. Ağız kenarına paralel uzanan bordo boya bantlarla yapılmış tipik bezeme türü bu mal grubunun ayırıcı özelliklerden biridir (Kozbe 1993).

İmikuşağı'nda Habur türü çanak çömleğin geldiği yapı katı üzerinde yer alan sel tabakası yaklaşık 2.5 m kalınlığındadır. Mezopotamya etkili Habur tiplerinin de bulunduğu kültür, bu sel tabakasından sonra kesin bir dönüşüme uğrar; yerini Orta Anadolu kaynaklı yeni bir kültüre bırakır. Bu açık stratigrafik veri aynı zamanda Eski Hitit Kültürü'nün başlangıç aşamalarını ve kronolojisini belirler.

Sel tabakasının üzerine kurulan yeni yerleşme taş temelli, kerpiç bedenli bir sur ve bu surun çevirdiği alanda yer alan büyük boyutlu tümüyle taştan inşa edilmiş büyük salonlar ile bunların güneyindeki depo odalarından oluşur (Sevin-Derin 1986; Sevin 1987).

Surun güneyinde yaklaşık 3 m yüksekliğinde taş temelli kerpiç duvarları olan 9.60x7.80 m ölçülerinde dikdörtgen planlı iki magazin bulunmaktadır. İki evreli bu yapının kazı raporlarında Orta Tunç II dönemine yapıldığı, daha sonra onarımlar görerek tekrar kullanıldığı öne sürülmüş olsa da gerek stratigrafik veriler, alttaki kalın sel dolgusu ve gerekse yapıyla ilişkili alanlardan gelen Eski Hitit karakterli malzeme grubu, magazinlerin 10. yapı katıyla ilişkilendirilmesi gerekliliğini göstermektedir.

İmikuşağı'nda aynı yapı katında kuzeyde yer alan yapı grubunun en erken evresini, duvarları yaklaşık bir metre kalınlığında dikdörtgen planlı, ocaklı salonlar oluşturur. Yapı katının en erken evresinde yapıldığı anlaşılan 7.50 x 5.35 boyutlarındaki E2 Salonunun güneyine sonraki evrede hemen hemen aynı boyutlarda ve aynı planda, içinde yine yuvarlak bir ocak bulunan ikinci bir salon (E4) yapılmıştır. Bu salonun önüne de kuzeydoğu köşesinde 1.50 m çapında ocak bulunan bir giriş mekânı (E8) eklenmiştir. Yapı katının üçüncü evresinde (10 b) ise E2 ve E4 salonları arasında kalan

alanın doğu bölümü bir duvarla kapatılarak üçgen planlı yeni bir mekân (E3) oluşturulmuştur. Bu büyük boyutlu salonlar ile magazinler arasındaki alanda ise yapılarla çağdaş olan depo odaları inşa edilmiştir. Bu yapıların niteliği hakkında bilgi veren oldukça zengin *in situ* buluntular depolardan gelmektedir. Örneğin E5 olarak adlandırılan depo odasında, omuzlarına kadar tabana gömülmüş depo kaplarının çevresinde bunlarla ilişkili oldukları anlaşılan testiler, seyyar sunaklar ve maşrapalar bulunmuştur.

Kısaca tanıtmaya çalıştığımız 10. yapı katının üzerinde yer alan 9., 8. ve 7. yapı katlarında da Hitit kültürü belirgindir. Ancak 9. yapı katından itibaren mimari ve çanak çömlek biçimlerinde gözlenebilir değişiklikler ortaya çıkar.

İki evreli olan 9. yapı katının erken evresi (9b) günümüze oldukça iyi durumda kalmıştır (Sevin-Köroğlu 1985; Sevin-Derin 1986; Sevin 1987). Burada 13 mekândan oluşan 3 yapı kümesi vardır. Taş temel üzeri kerpiç duvar ile yapılmış bu yapılarda geride uzulamasına yerleştirilmiş yan yana iki oda ile önlerinde ocaklı bir avlu bulunur. 9. yapı katının geç evresinde yerleşme büyük oranda terk edilmiştir. Bazı odalar kullanılmaz hale gelmiş bazıları ise daraltılarak ve yeni kapılar açılarak kullanılmaya devam etmiştir.

İmikuşağı'nda 9. yapı katı üzerine kurulmuş olan, kuzeyden güney-güneybatıya doğru meyilli bir alana yayılan Son Tunç II dönemine tarihlenen 7.-8. yapı katına ait mimari kalıntılar ise günümüze iyi durumda gelmemiştir (Sevin-Köroğlu 1985). Özellikle 7. yapı katına ait düzenli bir plan elde edilememiştir.

Çanak-Çömlek

İmikuşağı Höyüğü'nün 10. yapı katı, kendine özgü mimarisi yanında geniş bir repertuar sunan ve büyük bölümü söz konusu salonlarda ve depo odalarında *in situ* durumda bulunan çanak çömlekleriyle de oldukça dikkat çekicidir (Konyar 2002; Konyar 2006). Bu malzeme grubu özellikle *in situ* olmaları dolayısıyla yerleşmeyi niteleyecek ve tarihleyecek en iyi buluntu gurubunu temsil ederler. Bunun yanında bölgede Eski Hitit çanak çömlek geleneğini yansıtmaları bakımından da önemlidirler.

Merkezi Hitit bölgesinde yoğun olarak görülen kırmızı malların aksine İmikuşağı'nda yapı katı malzemesinin büyük bölümünü portakal ve devetüyü renkte astarlı örnekler oluşturur. Tüm çark yapımı olan kapların yüzeylerine çok ince bir tabaka halinde astar uygulanmıştır. Açıklı örnekler oldukça nadirdir. Yeşilimsi gri renkte hamurlu, hamur renginde astarlılar da sıklıkla kullanılmıştır. İnce cidarlı, metalik görünümlü mallar ile mutfak kapları diğer alt grupları oluşturur.

Yapı katından *in situ* olmamakla birlikte çok miktarda, içe kalınlaştırılmış ağız kenarlı, yayvan çanaklar bulunmuştur (Res. 2). Pembemsi devetüyü hamurlu, hamur renginde astarlı bu örnekler tipolojik olarak merkezi Hitit yayılım alanında görülen ve Hitit kimliğini en açık yansıtan malzeme grubunun İmikuşağı'ndaki temsilcileridir. Buna karşın taban malzemesi olarak toplanan, dışa çekilmiş veya kalınlaştırılmış ağız kenarlı omurgalı, küresel gövdeli ince cidarlı çanaklar, bu tabakaya özgü tiplerdir.

Dışa dönük ve dışa kalınlaştırılmış ağız kenarlı, kısa silindirik boyunlu ve yüksek gövdeli çömlekler sıklıkla kullanılmıştır (Res. 2). Bu çömleklerin özellikle boyun ve omuz kısımlarında, bazen de karın kısmına kadar yayılan boya bezeme göze çarpar. Aynı grubun bezemesiz örnekleri de vardır.

İri vazo olarak adlandırdığımız kaplar İmikuşağı 10. yapı katının en karakteristik çanak çömlek grubunu oluşturur (Res. 3). Bunlar yüksek boyunlu, dibe doğru daralan gövdeli ve çoğunlukla omuzdan karına, iki veya dört dikey kulplu kaplardır. Sayıları birkaç yüzü bulan bu kapların 70–80 cm'ye varan yükseklikleri ve 40 cm kadar çapları vardır. Birçoğunun üzeri kalın yatay çekilmiş boya bantlar arasının zigzak ve kafes motiflerinin doldurulmasıyla bezenmiştir. Bazı örneklerde ise boyun ile gövdenin birleştiği yer paralel yivlerle bezelidir.

Genellikle karşılıklı yerleştirilmiş dört dikey kulba sahip küplerin en belirleyici özelliği ise, vazolarda da görüldüğü gibi omuz üzerinde yer alan ve çapları 10 cm'ye kadar çıkan damgalardır (Res. 4). Bu kapların bazılarında yine iri vazolarda olduğu gibi bordo boya bant bezeme görülür.

Maşrapalar, çoğunlukla içbükey, bazıları ise düz yükselen veya içe kapanan kenarlı, ağız düzlemini aşan tek dikey kulplu kaplardır (Res. 5). Süzgeçli, üçayaklı,

enkrüstasyon (dolgu), kazıma ve ıstampa gibi tekniklerle geometrik ve bitkisel motiflerle bezenmiş örnekler vardır

Testilerde ise kısa veya uzun boyunlu yumurta gövdeli tek dikey kulplu örnekler mevcuttur (Res. 6). Bunların yanında karşılıklı yerleştirilmiş dört dikey kulplu, boya bezemeli sunak/meyvelik türü kaplar da depo odalarından *in-situ* olarak ortaya çıkarılmış Eski Hitit Yapı katına özgü örneklerdendir (Res. 7). 10 yapı katında günlük yaşamı aşan dini karakterli olabilecek ryton, figürin gibi buluntular da ele geçmiştir.

İmikuşağı Höyüğünde 9. yapı katıyla birlikte mima-ride izlenen değişimi çanak çömleklerde de görmek mümkündür. 9. yapı katında özellikle iri kapların kullanımında belirgin bir düşüş yaşanır. Aynı çerçevede boya bezemeli örnek sayısı oldukça azalır. Yayvan çanaklar düz tepsi formundaki kaplar ortaya çıkmaya başlar. Yine sivri dipli testiler 9. yapı katıyla birlikte ortaya çıkan tiplerdir. Bunun yanında özellikle bazı kap tiplerinde kullanımın devam ettiği izlenebilmektedir. Devetüyü veya krem astar üzerine bordo veya kiremit renkte boya ile yapılmış yatay bantlar arası zigzak, kafes ve çapraz bezeme vardır. Sivrice dipli boyundan omuza tek kulplu testiler, yonca ağızlı maşrapalar, yayvan çanaklar, tepsiler, ağız kenarı oluklu çömlekler ve iri vazolar 10. yapı katından gelen çanak çömlek kültürünün devamıdır.

İmikuşağı 7.-8. yapı katlarında bulunan çanak çömlekler ise belli bir mimariye bağlı olarak toplanmışlardır dolayısıyla *in situ* bir malzeme grubu değildir. Bu yapı katlarından toplanan çanak çömlekler Hitit İmparatorluk Dönemi merkezlerinden tanınan sivri dipli şişeler, kaba işçilikli yayvan kaplar, portakal renkli çanaklar gibi sıklıkla görülen tiplerdir (Sevin-Köroğlu 1985: 167 vd.). Az sayıdaki boyalı örnekler, bölgeye özgü bir form gibi görülen dışa çekik ağız kenarlı ve ağız kenarı oluklu çömleklerde ağız kenarının iç veya dışına ve boyun kısmına uygulanmış kırmızı bantlar halinde karşımıza çıkmaktadır. Bu örnekler de 10. yapı katından beri süren bir geleneğin ürünüdürler. Bu yapı katı, iki yüzüne Hitit hiyeroglifleri kazınmış, düğme şekilli mühür dolayısıyla Hitit İmp. Çağının son dönemine tarihlendirilmiştir (Sevin-Köroğlu 1985: 168).

Değerlendirme

Görüldüğü üzere İmikuşağı'nda Orta Anadolu kökenli Eski Hitit kültürü 10. yapı katında ortaya çıkmış ve burada hem anıtsal yapılar ve hem de zengin buluntu gruplarıyla temsil edilmiştir. Surlarla çevrili alanda kurulmuş en az dört evreli bu yapı katının uzun süre yaşadığı öngörülebilir. Bu yapı katının tümüyle yıkılıp 9. yapı katının kurulmasıyla birlikte mimari ve çanak çömlek biçimlerinde ortaya çıkan değişimler iki yapı katı arasında bir kesintinin olduğunu gösterecek kadar belirgindir. Sur ortadan kalkmış, sur içinde ise kült yapıları olabilecek büyük boyutlu mekanların yerini çok odalı yapıların oluşturduğu kümeler almıştır. 10. yapı katından sonra bazı çanak çömlek formları kaybolurken bazıları daha standart bir biçime dönüşerek devam etmiştir.

İmikuşağı 10. yapı katı çanak çömleklerinin tipolojik ve bezeme özelliklerine bütün olarak bakıldığında, Orta Anadolu özellikleri gösterdikleri konusunda bir kuşku olmadığını söyleyebiliriz. Kültepe (Özgüç 2005), Alacahöyük (Koşay 1938; Koşay ve Akok 1966) Maşathöyük (Özgüç 1978; Özgüç 1982) İnandık (Özgüç 1988; Mielke 2006), Yanarlar (Emre 1978), Acemhöyük/Emre 1968), Alishar (Osten 1937), Hüseyindede (Yıldırım 2000) ve Boğazköy (Fischer 1963; Müler-Karpe 1988) gibi Asur Koloni Çağı ve Eski Hitit dönemi merkezlerinden ortaya çıkarılan çanak-çömlekler ile gerek tipolojik gerekse bezeme anlayışı açısından doğrudan bağlantılar göze çarpmaktadır¹. Şimdiye kadar bu merkezlerden bir bölümünde, İmikuşağı'ndan farklı olarak bu tür çanak çömleğin koloni çağı örnekleri ile birlikte bulunduğu kaydedilmiştir.

İmikuşağı çanak çömleği ile Orta Anadolu buluntuları arasındaki bağlantıyı yansıtan en somut kanıtların başında Signe Royal'' olarak adlandırılan damgaları taşıyan iri vazolar ve küpler gelmektedir². İmikuşağı'nda

sayıları birkaç yüzü bulan iri vazolar Eski Hitit yerleşmesinin karakteristik kap tipini yansıtır. Bu türden örnekler 9. yapı katından başlayarak oldukça azalır ve ortadan kalkar. Özellikle damgalı örneklerle 9. yapı katı ve sonraki Hitit katlarında rastlanmaz.

İmikuşağı 10. yapı katı mimarisinin özellikle erken iki evresinde (10d-c) karşımıza çıkan kuzeydeki büyük salonlar ile bunların hemen doğusunda yer alan sur ve üzerindeki anıtsal denebilecek nitelikteki giriş kapısı ile bu alanların içinden *in-situ* durumda çıkan buluntular, yapı grubunun resmi ve dini karakterli bir kült alanı olabileceğini düşündürür. Büyük boyutlu bağımsız salonlar ve depo yapılarından çıkmış bazıları damgalı ve boya bezemeli yüzlerce iri kap, yerleşmenin aynı zamanda ürünlerin depolandığı bir merkez olabileceğini de gösterir. Etrafı bir savunma duvarı ile çevrilmiş bağımsız, büyük boyutlu salonların yer aldığı mimari düzenleme, bölgede İmikuşağı'na özgüdür. Bu anlamda İmikuşağı Eski Hitit yerleşmesi mimari açıdan bölgedeki diğer Hitit dönemi merkezlerinden farklıdır.

Eldeki arkeolojik veriler, Elazığ-Malatya bölgesine Hitit kültürünün etkisinin ne zaman ulaştığını açıklayabilmek için yeterli görülmemektedir. Buna karşın söz konusu kronolojinin belirlenmesinde İmikuşağı'nda saptanan Habur yapı katları ve *in situ* buluntu topluluğu önemli bir referans noktasıdır. İmikuşağı bölgede en yoğun Habur türü çanak çömlek barındıran höyük-tür ve Orta Anadolu etkili Eski Hitit yerleşmesi (10. yapı katı) bunu izler. Böylelikle Habur çanak çömleği ve Mezopotamya etkili kültürün üzerini örten Fırat taşkını bölgedeki Hitit varlığının en erken sınırını oluşturur. Buradan hareketle İmikuşağı'nda Mezopotamya etkili Habur kültürünün sonrasında keskin bir kültürel değişim yaşanarak Orta Anadolu etkili bir kültürün başladığı söylenebilir. İmikuşağı'nda 10. yapı katında başlayan orta Anadolu Hitit etkili süreç 9.-8. ve 7. yapı katlarında devam etmiştir.

SUMMARY

Old Hittite Period at the Mound of Elazığ-İmikuşağı: Stratigraphy and Pottery

Today, the relationship between the old Assyrian colonies and the Old Hittite Empire is again being questioned. Although the problem focuses on the central Hittite region, it seems possible to contribute the debate with the evidence from Elazığ-Malatya region, which is considered as a Hittite rural area. The levels associated with the Old Hittite period in the region are above a heavily burnt layer, which ended the MB II period. The İmikuşağı mound is one of the sites where the levels of 2nd millennium is clearly observed.

The MBA levels are found to the south of the mound, below a thick layer of flood. The architectural remains consist of large mud-brick rooms built on stone foundations. Most of the *in situ* pottery recovered from the rooms is the members of the Habur wares.

The new settlement above the flood layer is surrounded by a mud-brick wall with stone foundations. Inside the walls are large stone halls and storerooms to the south. The peculiar architecture and the *in situ* pottery, which offers a great variety of forms is remarkable feature of the 10th level.

The Old Hittite culture at İmikuşağı appears in the 10th level and is represented by monumental buildings and rich finds. It consists of four phases and is long-lived. The changes occurred in architecture and pottery in the next level (level 9), are distinct enough to suggest a total break between the levels 10 and 9. The wall disappeared, and the large rooms with cultic associations were replaced with multi-roomed buildings. Some of the pottery forms disappear, while others continue with more standardized forms.

The most explicit evidence that reflects the connection between the İmikuşağı pottery and central Anatolian wares is large vases and pithoi, which bear the stamps called "signe royal". These large vases, are the characteristic types for the Old Hittite level.

The large halls in the north and monumental wall gate to the east in the two earliest phases (10d-c), might suggest that these were buildings with cultic associations. Large independent halls and hundreds of painted wares, some stamped, might indicate a storing centre.

In order to explain when the Hittite culture reached to Elazığ-Malatya region, Habur building levels and *in situ* finds should be taken into consideration. İmikuşağı has yielded the highest number of Habur ware and the Hittite settlement (10th level) follows the Habur level. Thus the Habur wares and the flood of Euphrates provide the earliest date for the Hittite presence. Accordingly it can be said that an absolute change of culture occurred after the Habur level, which gave way to a central Anatolian culture. The Hittite presence continued in the levels 9, 8 and 7.

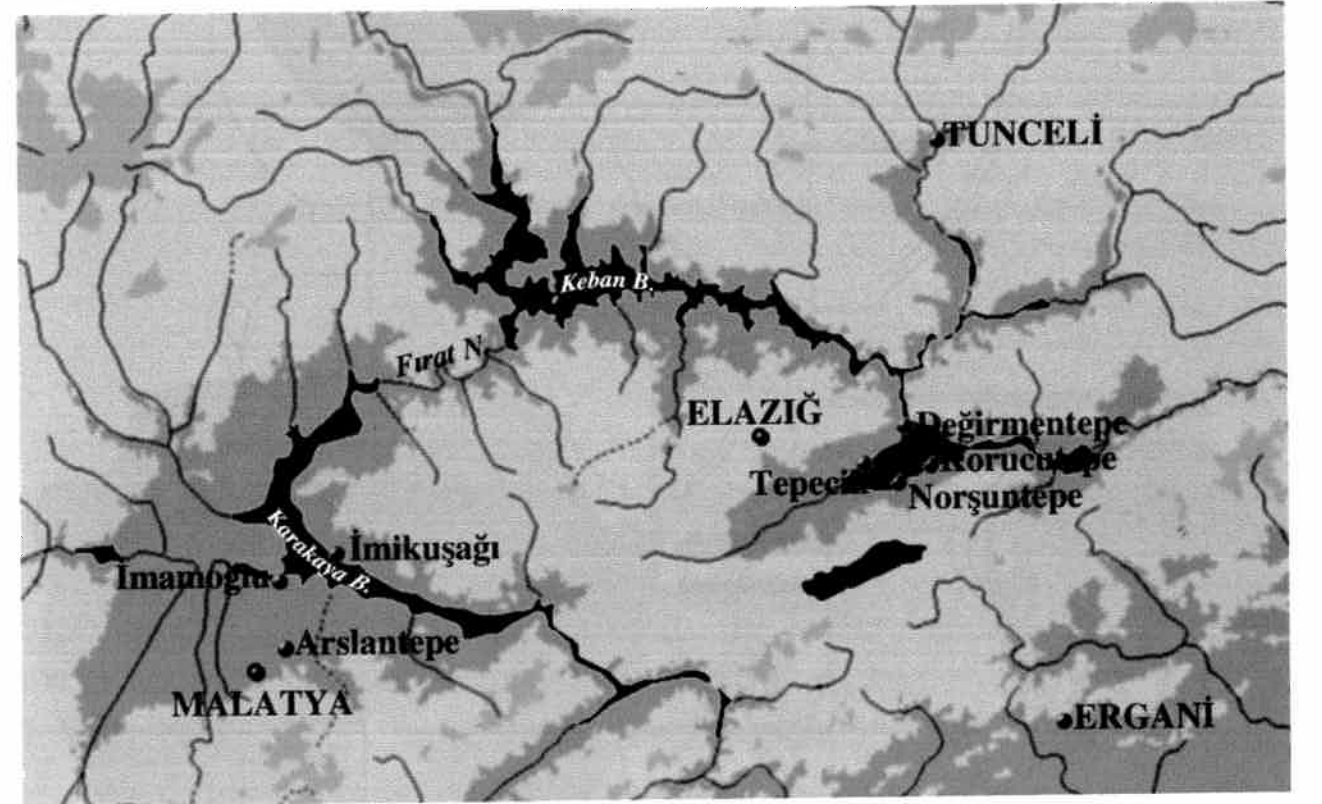
¹ İmikuşağı Eski Hitit Dönemi çanak çömleklerinin ayrıntılı tipolojik karşılaştırması için lütfen bakınız: Konyar 1998; Konyar 2002; Konyar 2006.

² Benzerleri için bakınız: Özgüç 2005: res.106, 138, 139,145, 177,179; Osten 1937; şek.257; Koşay 1951: lev.LXXVII/1, Koşay 1965: şek.30, 51, 65, 66; Koşay-Akok 1966: Lev. 22.

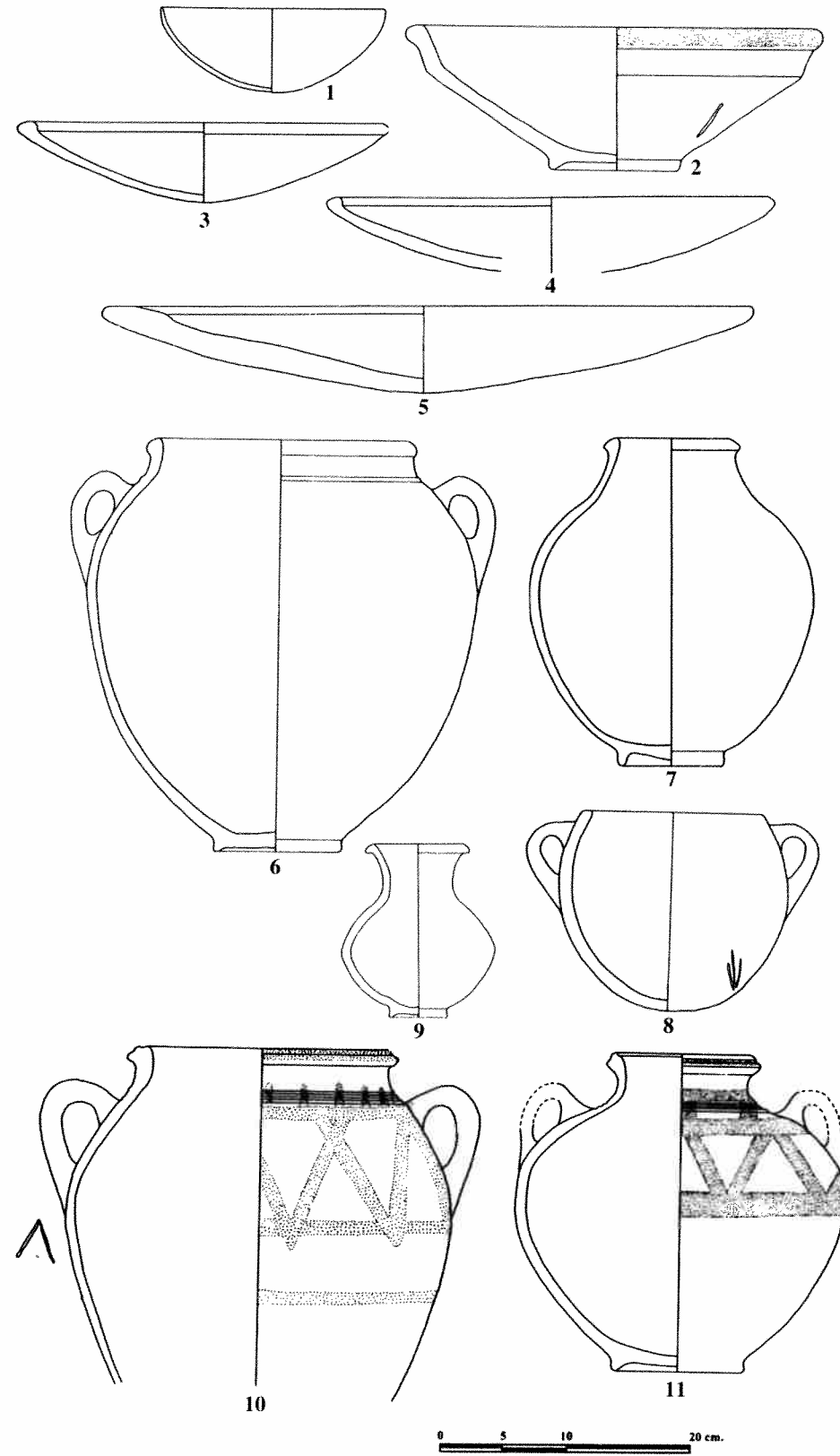
Kaynakça

- Emre, K.
1968 "Acmehöyük Seramiği", *Anadolu X*: 53-98.
1978 *Yanarlar, Afyon Yöresinde Bir Hitit Mezarlığı*, Ankara.
- Esin, U.
1970 "Tepecik Kazısı, 1968 Yılı Öncü Raporu", *Keban Projesi 1968 Çalışmaları*, Ankara: 147-158.
1971 "Tepecik Kazısı, 1969", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları*, Ankara: 107-115.
1972 "Tepecik Kazısı, 1970", *Keban Projesi 1970 Çalışmaları*, Ankara: 139-147.
1974 "İstanbul Üniversitesi Prehistorya Kürsüsü Tepecik Kazıları (Elazığ)", *Türk Arkeoloji Dergisi XX/2*: 39-62.
- Fischer, F.
1963 *Die hethitische Keramik von Boğazköy*, Boğazköy-Hattuša IV, Berlin.
- Frangipane M.
1993-1997 "Melid (Malatya, Arslan-Tepe). B. Archäologisch", *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie VIII*, Berlin, New York: 42-52.
- Griffin, E.
1980 "The Middle and Late Bronze Age Pottery", M.N. van Loon (ed.), *Korucutepe 3. Final report on the excavations of the Universities of Chicago, California and Amsterdam in the Keban Reservoir, East Anatolia 1968-1970*, Amsterdam-New York-Oxford.
- Hauptmann, H.
1971 "Norşuntepe Kazısı, 1969", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları*, Ankara: 71-79.
1972 "Norşuntepe Kazıları, 1970", *Keban Projesi 1970 Çalışmaları*, Ankara: 67-101.
- Konyar, E.
1988 *İmikuşağı 10. Yapı Katı Seramikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı.
2002 "İmikuşağı 10. Yapı Katı (Eski Hitit Dönemi) Çanak Çömlekleri", *Anadolu Araştırmaları XVI*: 381-424.
2006 "Old Hittite Presence in the East of the Euphrates in the Light of the Stratigraphical Data from İmikuşağı (Elazığ)", D.P. Mielke, U.D. Schoop, J. Seeher (ed.), *Structuring and Dating in Hittite Archaeology*, BYZAS 4, İstanbul: 333-348.
- Korbel, G.
1985 *Die spätbronzezeitliche Keramik von Norşuntepe*, Hannover.
- Koşay, H.Z.
1938 *Alacahöyük Hafriyatı* 1936, Ankara.
1951 *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alacahöyük Kazısı 1937-1939'daki çalışmalara ve keşiflere ait ilk rapor*, Ankara.
1965 "Alacahöyük Çanak-Çömlekleri Üzerindeki İşaret ve Damgalar", *Belleten* 113: 1-2.
- Koşay, H.Z. – M. Akok
1966 *Alacahöyük Kazısı. 1940-1948'deki Çalışmalar ve Keşiflere Ait İlk Rapor*, Ankara.
1973 *Alacahöyük Kazısı. 1963-1967 Çalışmaları ve Keşiflere Ait İlk Rapor*, Ankara.
- Kozbe, G.
1993 *Habur Çanak Çömleği ve Bu Çanak Çömleğin Yeni Buluntular Işığında Anadolu'daki Dağılımı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Köroğlu, K.
2001 "M.Ö. II.binyılın İlk Yarısında Doğu Anadolu'da Büyük Fırat Taşkınları", *Toplumsal Tarih* 91:26-31.
- Mielke, D.P.
2006 "İnandıktepe und Sarissa Ein Beitrag zur Datierung altherthitischer Fundkomplexe", D.P. Mielke, U.D. Schoop, J. Seeher (eds.) *Structuring and Dating in Hittite Archaeology* (BYZAS 4), İstanbul: 251-276.
- Mielke, D.P. – U.D. Schoop – J. Seeher (eds.)
2006 *Structuring and Dating in Hittite Archaeology* (BYZAS 4), İstanbul.
- Müller-Karpe, A.
1988 *Hethitische Töpferei der Oberstadt von Hattuša: ein Beitrag zur Kenntnis spät-großreichszeitlicher Keramik und Töpfereibetriebe unter Zugrundelegung der Grabungsergebnisse 1979-82 in Boğazköy*, Marburg.
- Özgüç, T.
1950 *Kültepe Kazısı Raporu*, 1948, Ankara.
1959 *Kültepe-Kaniş, Asur Ticaret Kolonileri Merkezinde Yapılan Yeni Araştırmalar*, Ankara.
1978 *Maşat Höyük Kazıları ve Çevresindeki Araştırmalar*, Ankara.
1982 *Maşat Höyük II. Boğazköy'ün Kuzeydoğusunda Bir Hitit Merkezi*, Ankara.
1986 *Kültepe-Kaniş II: Eski Yakınoğlu'nun Ticaret Merkezinde Yeni Araştırmalar*, Ankara.
1988 *İnandıktepe. Eski Hitit Çağında Önemli Bir Kült Merkezi*, Ankara.
2005 *Kültepe, Kaniş/Neşa*, İstanbul.
- Palmieri, A.
1972 "Two Years of Excavation at Arslantepe (Malatya)", *Türk Arkeoloji Dergisi XIX/2*: 203-211.
1973 "Scavi Nell' Area Sud-Occidentale Di Arslantepe. Origini VII:55-182.
- Sevin, V.
1984 "İmikuşağı Kazıları, 1983", *VI. Kazı Sonuçları Toplantısı*, (Ankara 1984): 93-102.
1987 "İmikuşağı Kazıları, 1986", *IX. Kazı Sonuçları Toplantısı*, (Ankara 1984): 299-333.
1995 *İmikuşağı I*, Ankara.

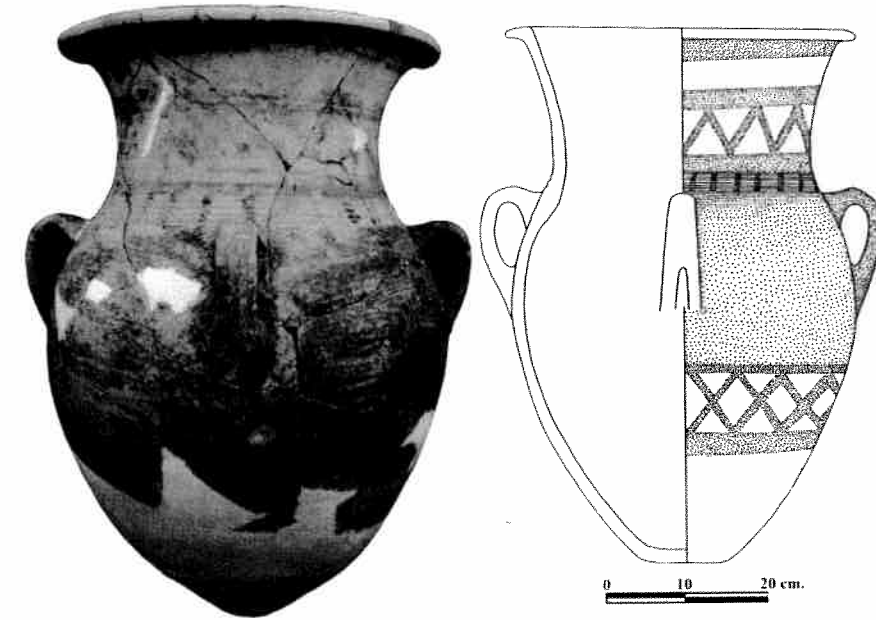
- 1988 "İmikuşağı Kazılarının Işığında Habur Seramiğinin Kuzey Yayılımı", *XXXIV. Uluslararası Assirioloji Kongresi, 6-10/VII/1987-İstanbul, Kongreye Sunulan Bildiriler* (Ankara): 383-391.
- Sevin, V. – K. Köroğlu
1985 "İmikuşağı Kazıları, 1984", *VII. Kazı Sonuçları Toplantısı* (Ankara 1985): 163-179.
- Sevin, V. – Z. Derin
1986 "İmikuşağı Kazıları, 1985", *VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, (Ankara 1986): 181-204.
- Umurtak, N.G.
1996 *Korucutepe II*, Ankara.
- Uzunoglu, E.
1984 "Malatya İmamoglu Höyüğü'nde 1983 Yılı Kazı Çalışmaları", *VI. Kazı Sonuçları Toplantısı*, (İzmir 1984): 235-245.
- von der Osten, H.H.
1937 *The Alisar Hüyük. Seasons of 1930-1932*, Chicago.
- Yıldırım, T.
2000 Yörüklü/Hüseyindede. Eine neue hethitische Siedlung im Südwesten von Çorum, *İstanbul Mitteilungen* 50: 43-62.

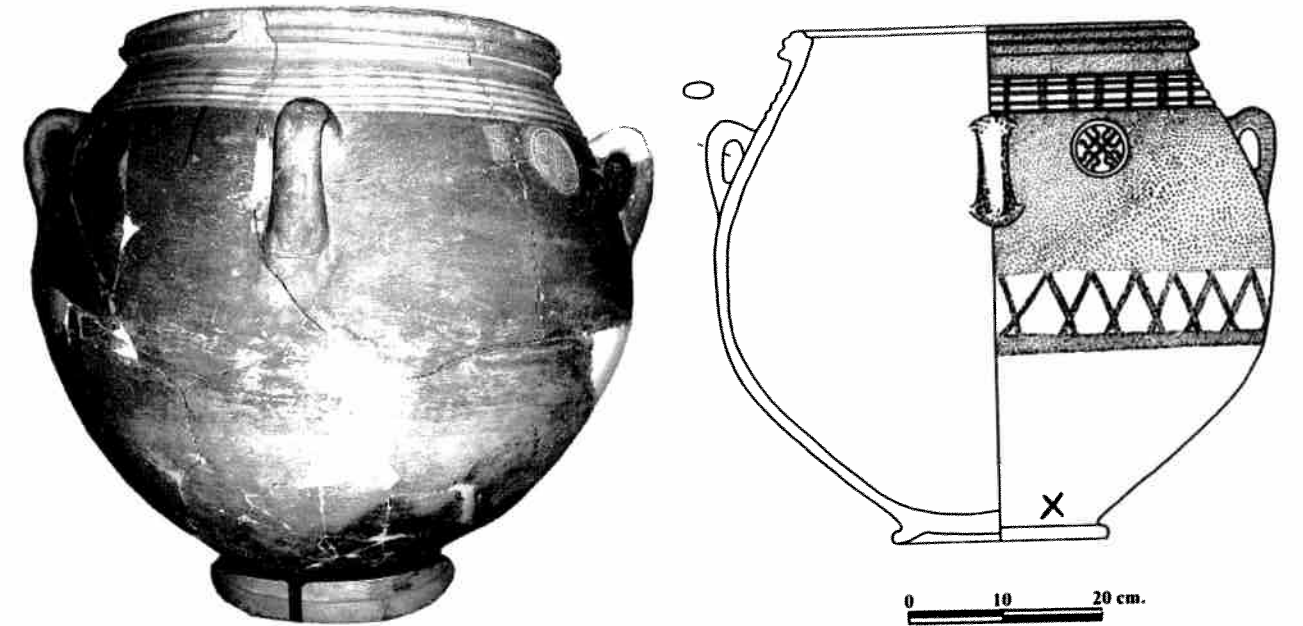
Res. 1 Elazığ-Malatya Bölgesi'nde Başlıca Hitit Merkezleri.

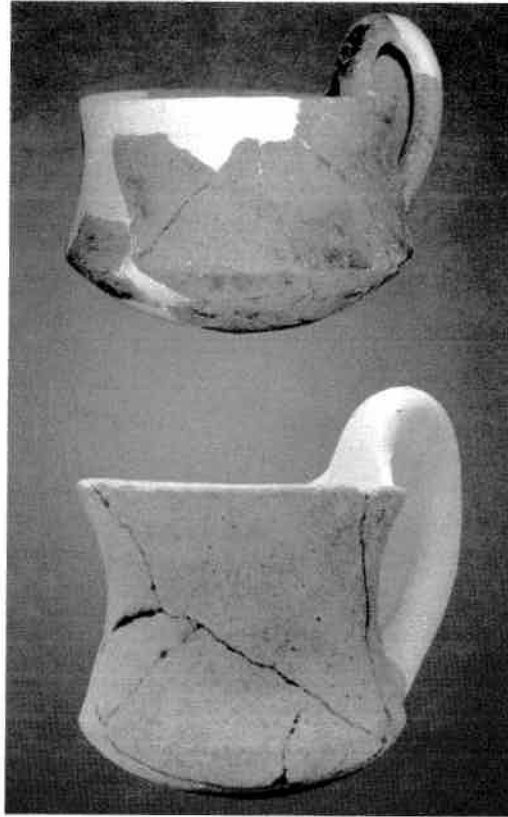
Res. 2 İmikuşığı Höyüğü Eski Hitit Dönemi Çanak Çömlekleri.

Res. 3 İmikuşığı Eski Hitit Dönemi, İri Vazo.

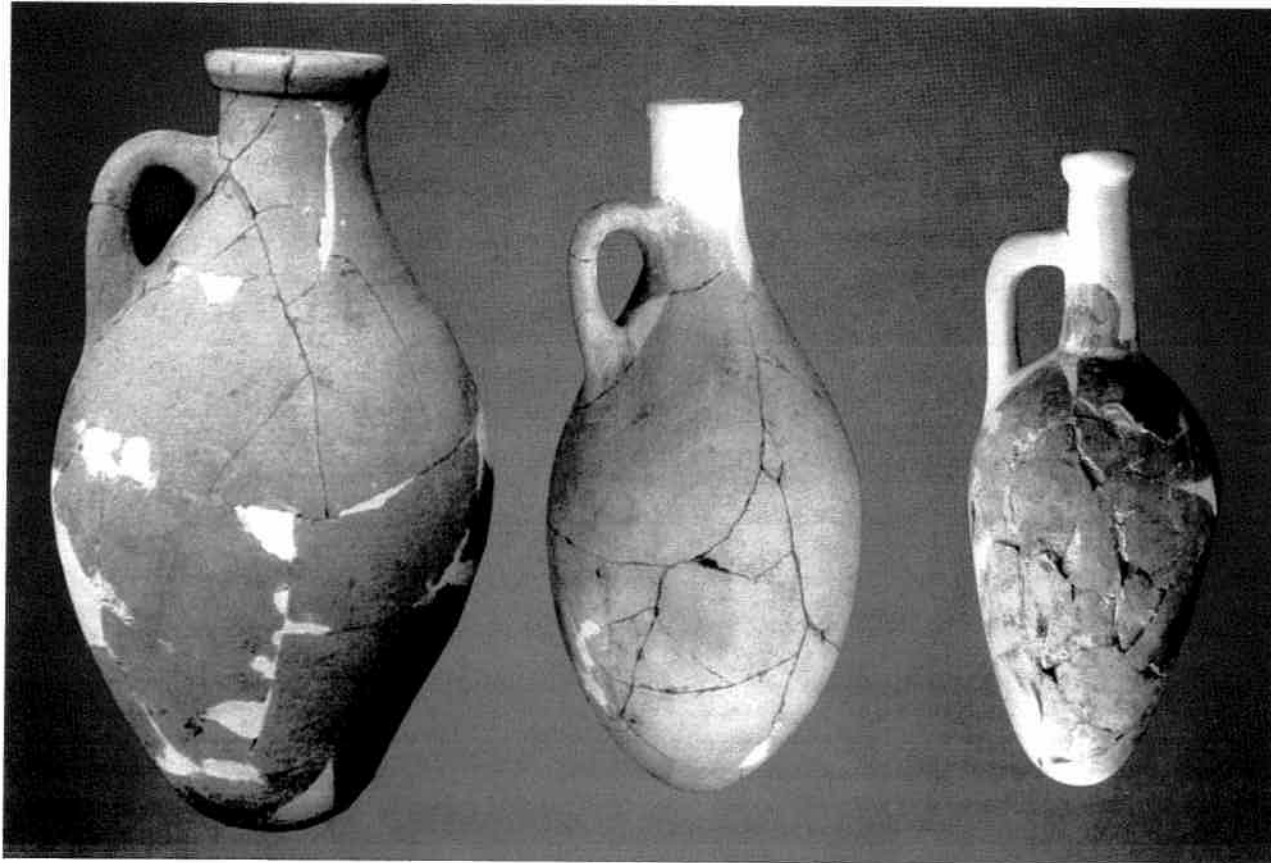

Res. 4 İmikuşığı Eski Hitit Dönemi, Damgalı Küp.

Res. 5
İmikuşağı Eski Hitit
Dönemi, Maşrapalar.

Res. 6
İmikuşağı Eski Hitit
Dönemi, Testiler.

Res. 7 İmikuşağı Eski Hitit Dönemi, Meyvelik/Seyyar Sunak.